

Curriculumwaaier structureert en verheldert gesprek

Curriculumontwikkeling, hoe bedoel je?

Niets maakt zo veel los als een discussie over wat leerlingen wel en niet moeten leren op de basisschool. En dat is maar goed ook, want dat betekent dat we het belangrijk vinden. Maar hoe voer je een goede discussie over het curriculum? Wat komt er kijken bij een schoolspecifiek, vakoverstijgend curriculum en waar begin je als je als leraar losser van de lesmethode een goed leerplan wilt maken? De nieuwe curriculumwaaier van SLO geeft structuur en zorgt voor een kwaliteitscheck, zo blijkt uit de ervaring van leerkrachten.

“Leraren moeten meer zeggenschap krijgen over het curriculum. Dat is een uitspraak die je regelmatig hoort in de discussie over het onderwijs. Maar wat wordt er precies mee bedoeld? Gaat het over het landelijke curriculum, of over wat leerlingen op school of in de klas leren? Je praat snel langs elkaar heen. Daarom hebben wij de curriculumwaaier ontwikkeld”, zegt Nienke Nieveen, onderzoeker bij SLO en universitair hoofddocent bij de Eindhoven School of Education. Samen met haar collega Marjo Berendsen, leerplanontwikkelaar en vakexpert Kunst & cultuur, stond zij aan de wieg van de curriculumwaaier. Die kan op een speelse manier helpen om het gesprek over het curriculum helder te krijgen, waar het precies over gaat en wie betrokken zijn. Er ligt een schat aan wetenschappelijke kennis en informatie onder waar iedereen die werkt aan curriculumontwikkeling zijn voordeel mee kan doen. Berendsen: “Het is ook best lastige materie voor scholen en leraren. We willen hen graag ondersteunen en inspireren bij curriculumontwikkeling.”

“Mij heeft het geleerd een project meer gestructureerd op te zetten.”

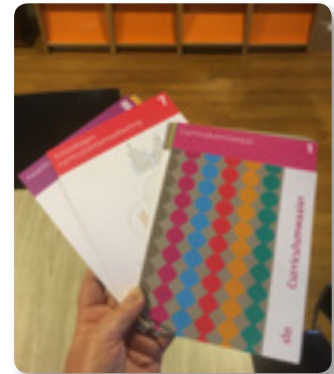
De landelijke kaders voor het onderwijs worden vastgesteld door de overheid. Het is aan scholen en leraren om deze voor alle leerlingen verder uit te werken en aan te vullen tot een coherent curriculum dat toekomstgericht is, gebaseerd op de visie van de school. Idealiter zorgen leraren en schoolleiding samen voor een curriculum dat actuele ontwikkelingen in de vakken en leergebieden volgt. Maar wat betekent dat voor leraren, hoe kijken zij naar curriculumontwikkeling in de praktijk?

Vera Bosch en Jade van der Grift, twee jonge, net afgestudeerde leraren, staan aan het begin van een loopbaan, als leraar of als onderzoeker. Bosch haalde samen met Van der Grift haar bachelor aan de academische pabo; ze hoopt deze zomer haar master af te ronden in digitale media. “Curriculum: dat betekende voor mij iets groots en ingewikkelds. Bij mijn opleiding is het wel aan de orde gekomen, maar niet erg diepgaand. In de onderwijspraktijk werk je vooral uit de lesmethodes en maak je niet zo gemakkelijk verbinding met de onderliggende doelen. Bij bepaalde vakken, zoals bij mens en samenleving of kunstzinnige oriëntatie, is dat een gemis. Je krijgt een veel beter beeld van het grote geheel als je de doelen en de stappen om daar te komen goed uitwerkt.

Dynamiek van curriculumontwikkeling in elf kaarten

De curriculumwaaier brengt in elf kaarten belangrijke aspecten van curriculumontwikkeling in beeld, zoals de niveaus waarop je een curriculum ontwikkelt, het curriculaire spinnenweb, kwaliteitscriteria en evaluatiemethoden.

Op de kaarten worden termen en modellen besproken. In de digitale variant is het mogelijk door te klikken naar meer informatie, tools, stappenplannen en animaties.

Gestructureerd een project opzetten

Bosch en Van der Grift volgden een workshop curriculumontwikkeling van SLO die ze kregen aangeboden als genomineerden voor de OnderwijsTopTalentPrijz 2017. De lerarenopleiding had hen als innovatieve en bevolgen studenten daarvoor voorgedragen. In de workshop maakten ze kennis met de curriculumwaaier. En dat kwam mooi van pas, want ze waren net een project aan het opzetten over de middeleeuwen. Van der Grift: “We waren heel enthousiast over ons project, onze ideeën buitelden over elkaar heen. In de workshop konden we het als casus uitwerken. Ik vond dat een eyeopener. We hadden bijvoorbeeld een *escaperoom* bedacht, waarin de leerlingen puzzels met getallen moesten oplossen. Dankzij de workshop zijn we veel preciezer gaan kijken welke doelen we wilden bereiken en hebben we teruggedeneerd welke vaardigheden we wilden ontwikkelen. Ook keken we goed waar het paste in de reguliere lessen.”

Bosch: “Ik vind bijvoorbeeld het curriculaire spinnenweb heel praktisch, ook de digitale versie. We hebben voor onze casus een heel stappenplan doorlopen. We hebben scherp gekeken naar de beoogde doelen, hoe dat te vertalen naar de les en na afloop te goed te kijken naar wat de leerlingen hebben gedaan (Beoogd, Uitgevoerd en Geëvalueerd curriculum, BUG). Mij heeft het geleerd een project meer gestructureerd op te zetten. Ik kan het iedereen aanraden die zoiets wil doen op de basisschool.”

Van der Grift is geïnspireerd door de workshop en denkt dat deze aanpak ook voor studenten op de lerarenopleiding een aanwinst kan zijn. Het project over de middeleeuwen voerde ze succesvol uit op de Nijepoort in Groenekan, waar ze als invaller werkt en als begeleider van een plusklas. Ze denkt erover volgend jaar een master orthopedagogiek te gaan doen. Het onderwijs vindt ze in ieder geval erg leuk. “Als beginnend leraar moet je natuurlijk nog veel leren in de praktijk. In het begin dacht ik dat ik alles uit de methode moest behandelen, maar je moet ook leren daarin keuzes te maken. Gelukkig krijg ik op de school

Spinnenweb: sterk en kwetsbaar tegelijk

Het curriculaire spinnenweb is een bekend model dat alle onderdelen van een curriculum in samenhang benoemt. Op alle niveaus (landelijk, op school-, klas- of leerlingniveau) komen deze elementen terug. Het blijkt een aansprekend beeld, zowel te gebruiken voor het analyseren van de huidige situatie als voor het beschrijven van de gewenste situatie. De metafoer van het spinnenweb laat zien dat een curriculum kwetsbaar is. Aan de ene kant is het flexibel, maar als je te sterk trekt aan één onderdeel, raakt het evenwicht verstoord en kunnen draden breken.

waar ik nu werk de ruimte en goede begeleiding. Ik kan iedereen aanraden de curriculumwaaier eens te gebruiken. Gewoon klein beginnen, voor een les, een project of een heel blok. Dan krijg je er feeling mee.”

Lerarenopleidingen

Uiteraard komt curriculumontwikkeling op de verschillende lerarenopleidingen aan bod. Zoals bij Rick de Graaff, hoogleeraar Didactiek Vreemde Talen aan de Universiteit Utrecht, die op dit moment een cursus curriculumontwikkeling voor studenten Nederlands en vreemde talen verzorgt. “We zoomen onder andere in op macro- en mesoniveau: wat zijn de doelen en eisen die aan het taalonderwijs gesteld worden? Wat is de context waarbinnen dat in de school gebeurt en welke keuzes kun je als leraar maken om je onderwijs in te richten? Welke alternatieven zijn er als we niet slaafs de methode willen volgen?”

Vinden de studenten dat moeilijk? De Graaff ziet ze er best mee worstelen. “Maar het helpt enorm als ze werken met modellen, zoals in de curriculumwaaier, want dan krijgen ze meer grip op de praktijk en de context. De meeste studenten zijn nog niet zo ervaren in het onderwijs en dan is het lastig om het grote geheel te zien. We gaan nader in op curriculumontwikkeling op de verschillende niveaus – van micro tot meso. We bespreken het BUG-model; die onderdelen vloeien niet automatisch uit elkaar voort. Er kan overal ruis op de lijn zitten. Als je werkzaam bent als leraar, maak je altijd deel uit van een organisatie, van een team. Niet iedereen hoeft dezelfde expertise te hebben van een vak of van curriculumontwikkeling. Belangrijk is dat je een goed gesprek kunt voeren, elkaar kunt aanvullen. Voor mij betekent curriculumbewustzijn dat studenten het belang zien van zicht op het grote geheel waarbinnen zij onderwijs geven. Dus het ‘waartoe’ van hun vak. En dat er veel manieren zijn om dat te bereiken en dat de manier waarop dat op een school al jaren gebeurt niet altijd de beste hoeft te zijn. Je moet altijd kritisch blijven kijken en bewuste keuzes maken.”

“Als je open de discussie aangaat, kan het vonkje echt aangaan bij leraren.”

Alles in samenhang

Nieveen benadrukt dat leraren die een (schooleigen) curriculum ontwerpen dat altijd in relatie met professionalisering van leraren en de schoolontwikkeling doen: “Die drie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het ontwikkelproces verloopt vaak schoksgewijs. Dat geldt voor leraren, die soms de diepte in moeten op een vakgebied en daar tijd voor nodig hebben. En het geldt ook voor de schoolorganisatie. In dat opzicht is het ontwikkelen van een (vakoverstijgend) curriculum een uitdaging voor de school zelf. Er is ruimte en tijd voor nodig en een goede samenwerkingscultuur. Leraren en schoolleiders moeten in staat zijn om met een helikopterblik naar de verschillende onderdelen van het nieuwe curriculum te kijken. Zo kunnen zij ervoor zorgen dat het een samenhangend geheel wordt.”

Cultuureducatie

Een ander mooi voorbeeld van een curriculaire uitdaging is die van culturele instellingen die in samenwerking met scholen kunst- en cultuureducatie

slo 6

verzorgen. Anne Graswinckel, projectleider Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) Friesland, is de komende maanden druk met de vele activiteiten in de Europese culturele hoofdstad van het jaar, Leeuwarden. Dat geeft cultuureducatie op school een extra dimensie. “Wij willen kunst- en cultuureducatie koppelen aan taalverwerving, met het project *Lân van taal*. Hoe kun je de meertaligheid gebruiken, van Fries, Nederlands en de vele talen die mensen in een stad als Leeuwarden spreken. Daarbij ben ik altijd op zoek naar praktische tools voor het onderwijs waarmee je leraren eigenaarschap geeft. Daarom vond ik de curriculum-workshop die ik heb gevolgd interessant.”

Graswinckel heeft te maken met honderden scholen in de regio die heel verschillend zijn. Sommige werken vooral met lesmethodes, andere ontwikkelen zelf veel lesmateriaal. De ene school staat in een gebied met veel culturele instellingen, de ander niet. “Je moet als cultureel begeleider dus heel precies kijken hoe je scholen kunt ondersteunen. Er is niet één manier die past bij alle scholen. Wat wij wel kunnen doen, is zo veel mogelijk verbinden en zo veel mogelijk één taal spreken.”

De ondersteunende teams van het CMK gingen op initiatief van Graswinckel aan de slag om te onderzoeken of de curriculumwaaier daarvoor een handig instrument kon zijn. Dat was niet direct een succes. “In eerste instantie vond ik de curriculumwaaier best ingewikkeld. De kaarten spraken me wel aan, omdat je iets concreets in handen hebt. Maar ik vond het lastig omdat je vanuit een model, de theorie begint. En ik werk liever vanuit de praktijk”, legt ze uit.

“Maar al puzzelend met elkaar, door samen te onderzoeken, kwam er toch iets moois uit. Vanuit een concrete vraag: als je cultuureducatie met taal wilt verbinden, wat kun je dan met deze tool, deze waaier? Welke vragen roept het bij je op? En door het zo te benaderen, kwam er een goede discussie op gang met verrassende antwoorden. Het maakte ons ‘eigenaar’ van het onderwerp. Sommige kaarten konden we niet gebruiken, maar andere wel, die leverden ons nieuwe inzichten op. Als je het zo op een school samen met leraren kunt bespreken, met een begeleider die open de discussie aangaat, dan kan het vonkje echt aangaan bij leraren. En dat willen wij natuurlijk: dat de leraar eigenaarschap heeft over zijn vak. Als je de curriculumwaaier als onderzoekstool gebruikt, kan het je verrassend veel opleveren.”

Voorbeeldmateriaal en toolkit

Nieveen en Berendsen vinden het fijn om te zien dat het materiaal dat zij ontwikkelen op zulke verschillende manieren wordt benut. De modellen die in de curriculumwaaier kort worden uitgelegd gaan

Fotografie: ©Freddie Westerhof

binnenkort vergezeld van verwerkingsopdrachten en nodigen uit om te bespreken welke concrete stappen er gezet kunnen worden. Ook online zijn er veel (uitgewerkte) voorbeelden te vinden van leerlijnen, stappenplannen en checklists. Berendsen: “Voorals er een concrete aanleiding is, gaat de discussie over het curriculum lopen. Dat is begrijpelijk want als een school in een veranderproces zit, of leraren een nieuw vak ontwikkelen of willen integreren, dan kunnen ze het direct toepassen op hun eigen situatie. We merken dat er veel behoefte is aan praktische informatie.” Wetenschappelijke kennis over curriculumontwikkeling vertaald naar de praktijk, het curriculaire spinnenweb, voorbeelden en oefeningen: alles wat scholen, leraren en lerarenopleidingen kan helpen om zich te blijven ontwikkelen is nuttig en nodig. Het onderwijs is immers altijd in beweging. ☒

7 slo

Blijven ontwikkelen

Alle leraren maken tijdens hun opleiding kennis met curriculumontwerp. In de beroepspraktijk kunnen zij hun kennis en vaardigheden verder uitbouwen.

SLO beschikt over kennis en materialen die in samenspraak met leraren en opleiders zijn ontwikkeld. Deze zijn - net als de online curriculumwaaier - te vinden op: <http://curriculumontwerp.slo.nl>

Meer informatie

Nienke Nieveen: n.nieveen@slo.nl

Marjo Berendsen: m.berendsen@slo.nl